

Jane Dieulafoy

*Perzië, Chaldea
en Susiane*

Jane Dieulafoy

Perzië, Chaldea en Susiane

Gepubliceerd door Good Press, 2022

goodpress@okpublishing.info

EAN 4064066065355

INHOUDSOPGAVE

<u>I</u>	
<u>II</u>	
<u>III</u>	
<u>IV</u>	
<u>V</u>	
<u>VI</u>	
<u>VII</u>	
<u>VIII</u>	
<u>IX</u>	
<u>X</u>	
<u>XI</u>	
<u>XII</u>	
<u>XIII</u>	
<u>XIV</u>	
<u>XV</u>	
<u>XVI</u>	
<u>XVII</u>	
<u>XVIII</u>	
<u>XIX</u>	
<u>XX</u>	
<u>XXI</u>	
<u>XXII</u>	
<u>XXIII</u>	
<u>XXV</u>	
<u>XXVI</u>	
<u>XXVII</u>	

XXVIII

XXIX

XXX

XXXI

XXXII

XXXIII

XXXIV

XXXV

XXXVI

XXXVII

XXXVIII

XXXIX

XL

I

Inhoudsopgave

29 Maart 1881.—De stad Erivan maakt een prettigen indruk: hare huizen met platte daken zijn voor het meerendeel door tuinen omringd. De witte bloesems der vruchtboomen en de wit gepleisterde muren van eenige half in europeeschen trant opgetrokken woningen steken vroolijk af tegen de grijze massa der inlandsche huizen, waarboven zich de koepels der moskeeën verheffen. Indien de groen geverfde koepel der russische kerk ons niet herinnerde dat wij ons nog altijd in het rijk der Czaren bevinden, zouden wij ons gemakkelijk kunnen verbeelden, reeds in Perzië te zijn.

Onze kales rijdt in vollen galop door de stad, en onze vlugge postpaarden brengen ons weldra aan het logement, waar wij afstijgen, gevolgd en aangegaapt door de inwoners, in menigte toegestroomd om de vreemdelingen te bekijken. Jong of oud, zijn deze toeschouwers genoegzaam zonder uitzondering leelijk. Sommigen dragen de platte pet van de Klein-Russen en de lange toegeknoopte jas, bij ons onder den naam van pool bekend; anderen Bladzijde 34dragen een cylindervormigen papash van schapenvel en het met bont gevoerde ruime gewaad der oorspronkelijke inwoners dezer streken. Bij allen hangt het hair in lange stijve lokken langs het bleeke gelaat, waarop niets te lezen valt, geen spoor van geest of vernuft, van hartstocht of gevoel. En met deze doffe onverschilligheid van hun voorkomen stemt hunne geheele houding, stemmen al hunne bewegingen overeen.

Op de binnenplaats bespeur ik in een hoek een jeugdigen knaap, wiens verstandig en geestig gelaat des te meer in het oog valt bij het botte voorkomen der anderen. Zijne regelmatige trekken zweemen naar den zuiveren griekschen type; zijne zwarte krullende lokken omlijsten een bevallig gezicht, waaruit mij twee groote gultige oogen als starren tegenblikken; zijn oude versleten roode fez, die scherp tegen den grauwen leemen muur uitkomt, heeft onwillekeurig mijne aandacht getrokken. Hij is een jonge Armeniër, van Trebizonde afkomstig, en door eene karavaan van perzische kooplieden hier achtergelaten. Zoodra de knaap ons in het oog krijgt, snelt hij naar het rijtuig toe, ontlast ons van onze bagage en geleidt ons naar de deur, waarvoor verscheidene russische officieren staan, die na afloop der militaire manoeuvres hier komen ontbijten.

De inrichting van de herberg is ontegenzeggelijk beter dan die der gewone posthuizen, maar toch laat zij nog veel te wenschen over. De onvermijdelijke samovar en eene tafel, bedekt met de voor alle reizigers bestemde sponzen en kammen, vormen het geheele ameublement van eene kamer, waarvan de vastgeschroefde vensters gedeeltelijk met papier zijn beplakt. Het bed bestaat uit een dunne matras en een deken; lakens zijn er niet, en zijn ook niet noodig, want de Russen trekken, althans hier in Kaukasië, nooit hunne bovenkleeren uit als zij slapen gaan.

Eene walging bevangt mij bij het binnentreden in deze kamer, waar nooit versche lucht inkomt. Maar wij hebben geene keus en moeten de dingen nemen zoo als ze zijn. Het komt er bovenal op aan, een ontbijt machtig te worden; en daar ik het ongeluk heb, geen russisch te verstaan, moet ik

mijn verlangen door teekens te kennen geven. Ik breng herhaaldelijk mijne vingers naar mijn geopenden mond, terwijl ik met de andere hand op mijne maag wijs. Maar deze duidelijke mimiek, die, dacht mij, overal verstaanbaar moest zijn, werd hier niet begrepen. Gelukkig kreeg mijn jonge Armeniër een goeden inval. Wel vermoedende dat de koetsier van de kales, waarmede wij meer dan tien dagen gereden hadden, ons verstaan zou, liep hij haastig weg en keerde aanstonds weer met den man terug. Deze brave Rus, van wien men te Tiflis verzekerde dat hij italiaansch verstond, maar die ook tot gebaren zijne toevlucht moet nemen, tracht mij de zaak op te helderen. Hij neemt mijn horloge, wijst op het cijfer van twaalf, schudt zijn hoofd en laat zijn tanden op elkander klapperen; vervolgens draait hij den wijzer op drie en gaat met een vroolijk gezicht aan tafel zitten. Vergis ik mij niet, dan moet deze pantomime beduiden, dat er voor het oogenblik in het logement niets te eten is, maar dat ons over drie uren een heerlijke maaltijd wacht.

Het vooruitzicht was schoon, maar tien dagen lang hadden wij honger geleden en bijna niet anders gegeten dan gerookt ganzenvleesch. Onze magen waren dus wat oproerig; en wij gingen er dan ook maar op uit, in de hoop dat wij hier, even als in de bazars van Constantinopel, gaarkeukens in de open lucht zouden vinden, waar ieder die wilde zijn honger kon stillen.

Het is druk en levendig in de bazars van Erivan, want het is heden het feest van Noe-roez of het perzische nieuwjaar; de winkels, ter wederzijde van de vrij nauwe straat, zijn opgevuld met allerlei voorwerpen; de kooplui, op kussens

neergehurkt, praten met hunne klanten, of laten zwijgend door hunne vingers de kralen van een rozenkrans glijden die meer gebruikt wordt om berekeningen te maken, dan om gebeden op te zeggen. Marskramers en andere rondzwervende handelaars bevelen met luid geroep hunne waren aan; de menigte woelt en dringt en golft op en neer, midden tusschen de karavanen van kameelen, muildieren en ezels, die gelukkig bedaard en voorzichtig genoeg zijn, om in dit gedrang niemand te vertrappen.

Maar de menigte is niet zoo dicht opeen gepakt, of wij krijgen een winkel in het oog, waarvan de enkele aanblik ons verheugt: daar wordt de loeleh kiëhbab vervaardigd, waaraan wij in de bazars van Constantinopel meer dan eens gesmild hebben. Op de toonbank staat een groote schotel met fijn gehakt schapenvleesch; daarnaast een met gloeiende kolen gevuld komfoor. Hoe zouden wij aan de verzoeking weerstand hebben kunnen bieden? Wij gaan achter den kok heen, die ons uitnoodigt op eene houten bank plaats te nemen, en wij zij getuigen van het bereiden van den kiëhbab. De kok neemt een hand vol fijn gehakt vleesch en legt dat om een plat ijzeren speetje; vervolgens bevochtigt hij zijne hand met water en strijkt daarmede langzaam over het vleesch; op een zeker oogenblik komt het mij voor, dat de kunstenaar ook zijne tong te hulp roept om een weerbarstig stukje in bedwang te houden: maar ik acht het noodeloos, mij in deze kwestie te verdiepen. In ieder geval schaadt dit in het minst niet aan de uitmuntende hoedanigheid der speetjes, die hij ons na verloop van eenige minuten voorzet, omwikkeld met eene dunne korst brood. Wij verslinden ze bijna; en na den

eersten honger te hebben gestild, beginnen wij onze wandeling door de stad.

Men geleidt ons eerst naar eene oude, half verwoeste moskee; de koepel, die van buiten vrij erg beschadigd is, is bekleed met blauw geëmailleerde baksteen, terwijl de muren van het gebouw bekleed zijn met groote tegels, waarop bloemen en vogels zijn geschilderd; een deel der fries, versierd met gele opschriften op een blauwen grond, is ter aarde gevallen, door de werking van regen en vochtigheid. De binnenplaats, waarop men nog de overblijfselen van een waschbekken ziet, is omgeven door zuilengangen, waarop verschillende vertrekken uitkomen, in welke aan kinderen onderricht wordt gegeven in het lezen van den Korân, en aan jongelieden de beginselen der mohammedaansche Bladzijde 35wet worden verklaard. Al deze godshuizen worden voor rekening van particulieren gebouwd; somwijlen strekt zich de mildheid van den stichter zoo ver uit, dat met de medresseh niet alleen scholen zijn verbonden, hetgeen bijna altijd het geval is, maar ook een badhuis en eene karavanserai voor reizigers. De moskee heeft verschillende herstellingen ondergaan; de tegels zijn van betrekkelijk jonge dagteekening: de koepel daarentegen schijnt tegen het einde van de zeventiende eeuw te zijn gebouwd.

De klok van de russische kerk, in de nabijheid der moskee, slaat drie uren: ongetwijfeld wordt nu in het logement de tafel aangericht: wij spoeden ons huiswaarts. Weldra zijn wij aan den disch gezeten: men zet voor ieder onzer een grooten slabak, waarin de meest heterogene spijsen zijn saamgevoegd. Niet zonder eenige aarzeling

proef ik van dit wonderlijke mengsel van gestoofde kool, schapenvleesch en zure melk; de smaak is eerst zeer vreemd, maar langzamerhand gewent men er aan, en de *shit*, het moet gezegd worden, is nog de beste van alle russische schotels, die ons in Kaukasië worden voorgezet. Daarop verschijnt de nationale perzische schotel, rijst met rozijnen; tot besluit krijgen wij gesuikerd varkensvleesch, in pruimengelei gekookt.

De wijn is goed; de goudgele kleur, het fijne geurige bouquet herinneren aan de lichte wijnen van het zuiden van Spanje: na van dien wijn gedronken te hebben, brengt men gaarne zijn dank aan den aartsvader Noach, die, naar de overlevering wil, in den omtrek van Erivan den eersten wijnstok zou hebben geplant. Nog tegenwoordig zijn de velden, die van de poorten der stad tot aan den voet van den Ararat reiken, met wijnstokken beplant.

30 Maart.—Het is reeds helder dag als wij aan het paleis der serdars komen. Dit gebouw, even als de moskee, gelegen binnen de versterkte ruimte rondom de voormalige citadel, was vroeger de residentie van de perzische landvoogden, met het bestuur der provincie belast. Uit de wijde vensters der groote zaal heeft men een heerlijk gezicht. Het paleis is op eene rots gebouwd, langs welker voet, met tallooze kronkelingen, een snelvlietend onstuimig riviertje stroomt, waarvan de beide oevers vereenigd worden door eene fraaie steenen brug, over welke steeds karavanen trekken, op weg naar Rusland of Perzië.

Aan de overzijde der rivier opent, zich eene bloeiende vallei, door kanalen doorsneden en met schilderachtige boomgroepen beplant; op den achtergrond verrijst, in

ernstige majesteit, de besneeuwde kruin van den Ararat. De top van den berg bestaat uit twee spitsen van ongelijke hoogte, door een dal gescheiden. Volgens eene zeer oude overlevering zou de ark van Noach, na den zondvloed, op de spits ter rechterhand hebben gerust. Het beklimmen van de steile hellingen van den Ararat is zeer moeilijk; het opsporen van de overblijfselen der ark gaat dus met vele bezwaren gepaard; en de goede monniken uit het klooster aan het meer Semanga hebben nog niet zoo geheel en al ongelijk, als zij u door een verrekijker de kiel van dit beroemde oudste schip laten zien!

31 Maart.—Na een paar dagen verblijf te Erivan zijn wij geheel uitgerust: wij moeten dus onzen tocht vervolgen, hoe onaangenaam die wezen moge; onze postwagen moet ons, overeenkomstig het te Tiflis gesloten contract, naar Djoelfa brengen, een dorp juist op de grensscheiding tusschen Rusland en Perzië. Op zeven of acht mijlen afstands van Erivan weet onze bekwame koetsier nog een middel te vinden, om met zijn rijtuig in een diepen kuil vast te raken. Maar daar de zon vroolijk schijnt en er geen sneeuw onder onze voeten kraakt, dragen wij ons lot met geduld; en op een terp gezeten, wachten wij kalm, meer dan twee uren lang, tot het aan de paarden en aan twee koppels ossen behaagt, met inspanning van alle krachten, den wagen uit den modderpoel op te trekken, waarin hij verzonken lag.

De landstreek rondom Erivan is vruchtbaar en goed bebouwd: wij rijden door welbesproeide velden, met wijngaarden beplant, of door akkers, waarop koren, rijst en katoen welig tieren. De dorpen, slechts door kleine

afstanden gescheiden, liggen in een krans van geboomte: populieren, wilgen en bloeiende vruchtboomen. Het is lente, en op het veld heerscht overal eene vroolijke drukte; de boeren maken gebruik van den mooien, zonnigen dag, om den noodigen veldarbeid te verrichten; de vrouwen, zonder uitzondering gekleed in korte hemden en roode katoenen broeken, herstellen de besproeiingsbuizen, wieden het onkruid, of bevrijden de wijnstokken van hun winterdeksel.

1 April.—Het landschap verandert geheel van karakter; de plantengroei houdt op, en de weg stijgt in eene dorre steenachtige vallei, die naar een ruwen bergpas voert; hotsend en stootend vervolgt het rijtuig over rotsen en steenklompen zijn weg. Tegen drie uur komen wij aan eene pleisterplaats: het voorspan van vier paarden wordt vervangen door twaalf sterke rossen, bereden door zes postillons. Op mijne vraag om opheldering, krijg ik ten antwoord, dat wij eene rivier moeten doorwaden. Bruggen zijn in deze streken eene uitzondering; men moet dan ook in den regel de rivieren en stroomen te voet of te paard doorwaden.

In vollen ren door onze prachtige paarden voortgesleept, vliegt het rijtuig, hotsende en springende, over steenen en rotsklompen, nu en dan tegen de uitspringende rotsen geslingerd; versuft, half bedwelmd, komen wij eindelijk aan de boorden der rivier, wier wateren door het smelten der sneeuw belangrijk gewassen zijn. De postillons, opgericht in de stijgbeugels, drijven met rustelooze zweepslagen de paarden in den vloed; de koetsier schreeuwt, tiert en vloekt; het water, wit van schuim, woelt en dwarrelt en spat in het rijtuig: eindelijk, nu eens rechts, dan weer links

overhellende, bereikt de zware kales toch zonder ongelukken den overkant en houdt eenige minuten later stil bij eene pleisterplaats.

Paarden en postillons hebben zich uitmuntend gehouden; deze laatsten, niet zonder reden trotsch op het welslagen der vooral in dit jaargetijde moeilijke en zelfs gevaarlijke proef, waardoor ons al licht een oponthoud van eenige dagen was bespaard, Bladzijde 36ontvangen met passende nederigheid de gelukwensen van hunne kameraden. Wij zelve zijn zeer verheugd, hier een goed vuur te vinden, want het onwillekeurige bad in de maand Maart was ons alles behalve welkom geweest.

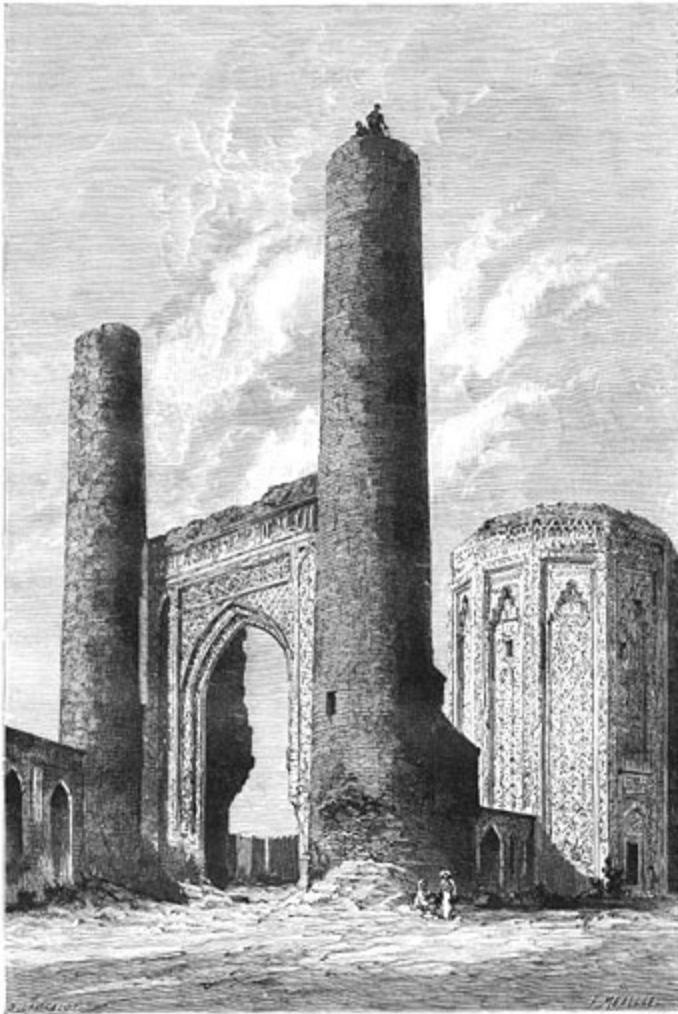
Het was geheel donker, toen wij aan het posthuis van Narshivan kwamen; de paarden worden uitgespannen; de bagage afgeladen; vervolgens brengt men ons naar eene kleine zaal, laag van verdieping, waar zes of acht stalknechts, in schapenvellen gewikkeld, op veldbedden liggen te slapen. De postmeester beveelt hen op te staan en elders een onderkomen te zoeken; maar zij snorken voort en houden zich, of zij dit minder aangename bevel niet hebben gehoord. Maar nauwelijks begint de postmeester de zweep los te maken, die hij om de heupen gebonden had, of al de slapers zijn plotseling ontwaakt en maken zich haastig uit de voeten.

Grafmonument te Narshivan. (Blz. 38.)

3 April.—Even als Erivan, bezit ook Narshivan fraaie monumenten uit den voortijd. Op het voornaamste plein ziet men een der schoonste gewrochten van de mongoolsche architectuur uit de veertiende eeuw, namelijk een achtkantigen toren, die eene hoogte bereikt van een-en-twintig el. Deze toren behoorde vroeger tot de Mastsjed djoema, die thans verwoest is; elk der acht zijden is versierd met fraai mozaïekwerk, bestaande uit tichels en banden van email, op smaakvolle wijze verbonden en allerlei sierlijke figuren vormende. Vlak bij den toren verrijzen twee slanke minarets, ter wederzijde van eene fraaie gewelfde poort; de

posten zijn versierd met eene groote inscriptie in koefisch schrift, waarvan de blauw geëmailleerde letters uitmuntend uitkomen op den rooskleurigen grond van het metselwerk.

Ruïnen van de Mastsjed djoema te Narshivan.

Bij den ingang dezer poort hoor ik voor het eerst perzisch spreken. Tot dusver heb ik steeds aan mijzelve en aan het woordenboek van Bergé getwijfeld; het is mij dan ook eene onuitsprekelijke voldoening, nu ik verscheidene woorden, die ik met ontzaglijke moeite in mijn geheugen gegrift heb, herken, en zelve in de gelegenheid ben, een paar woorden mee te spreken. Sedert ons vertrek van Tiflis, heb ik mij steeds door gebaren of teekens verstaanbaar moeten

maken, en dit begint mij met iederen dag meer te vervelen. Mijn eerste Perziaan was de eigenaar van den toren. Op het vernemen dat twee vreemdelingen waren verschenen, had hij zijn huis achter de moskee verlaten, om ons te komen begroeten. Tot mijne verbazing droeg hij de russische generaalsuniform; ik vroeg hem, waarom hij de kleeding had aangenomen van de veroveraars van zijn land.

“Mijne voorvaderen, gaf hij ten antwoord, waren van vader op zoon gouverneurs van deze provincie, waar mijne familie uitgestrekte bezittingen had; tegenwoordig heb ik van mijn vaderlijk erfgoed niets over dan dezen toren, dien gij bewondert, de minarets der voormalige moskee, en den titel van russisch generaal, dien de Czaar edelmoediglijk schenkt aan hen, die hij beroofd heeft.”

In de middeleeuwen was Narshivan ongetwijfeld eene bloeiende stad. Buiten de stad bezoeken wij nog eene groote moskee, waarvan de koepel gedeeltelijk Bladzijde 38 is ingestort; op eenigen afstand van daar staat een allerfraaist klein gebouwtje, het grafmonument van een muzelmanschen heilige. Het gebouw rust op eene overwelfde krypt; het pyramidaal oploopende dak is met steenen belegd; de zijden en kroonlijsten van het monument zijn, evenals bij de Mastsjed djoema, met koefische opschriften en figuren bedekt; de bewerking is hier eenvoudiger: de bekleeding der muren bestaat uit gekleurde tichelsteenen, die een mozaïek vormen.—Boven op het puntige dak is een ooievaarsnest, waar deze vogels trouw ieder jaar hunne eieren komen leggen en uitbroeden. De ooievaar staat bij de bewoners der dorpen in hooge gunst; hij brengt geluk aan; niemand zal hem ooit enig

leed doen of iets in den weg leggen. Hadjilaïlag (de pelgrim met lange beenen)—zoo wordt de ooievaar genoemd—mag vrijelijk door de straten wandelen, zonder dat de straatjeugd hem plaagt, of buiten jacht maken op kleine slangen, die hij in stukken hakt en waarmede hij zijne jongen voedt. Hij verzorgt zijn kroost met groote teederheid, en verdedigt het desnoods zelfs tegen de aanvallen van arenden en gieren, die hij niet zelden op de vlucht drijft.

Inhoudsopgave

4 April.—Twee dagen zijn er gemoeid met het in orde brengen van het rijtuig, dat bij het oversteken der rivier gebroken was. Dank zij de bekwaamheid van russische en perzische smeden, komen wij eindelijk te Djoelfa, een armoedig dorp, aan den oever van den Aras, die hier de grensscheiding vormt tusschen Rusland en Perzië.

De Aras, de Araxes der oude geographen, de voornaamste rivier van het oude Medië, ontspringt op de bergen tusschen Kars en Erzeroem; hij loopt door Armenië en stort zich in de Kaspische-zee uit, na verschillende zijrivieren te hebben opgenomen, waarvan de Koera en de Djavat de voornaamsten zijn. Ik maak eene wandeling langs zijne oevers en op het oude kerkhof van Djoelfa; vervolgens keer ik naar het posthuis terug, waar mij een heerlijke pilau wacht met een kip en gestremde melk. Na den maaltijd vaar ik met een pont over de rivier en begeef mij naar de woning van den ontvanger der douane, voor wien de perzische consul te Tiflis ons een aanbevelingsbrief heeft medegegeven. Een aantal bedienden rooken of slapen voor

de deur; een hunner neemt den brief aan, en noodigt ons uit, plaats te nemen op eene aarden bank, die tegen den muur is aangebracht. Na verloop van een kwartier komt hij terug met de boodschap dat de aga zijn middagdutje doet en ons na zijn ontwaken ontvangen zal.

De woning van dezen perzischen ambtenaar staat op een zandig pleintje, waaromheen in het rond eene menigte balen zijn opgestapeld, door de karavanen aangevoerd; de koopwaren blijven daar liggen, tot de verschuldigde rechten voldaan zijn. Achter dien stapel balen en pakken en kisten bespeur ik een klein huisje met een tuintje, waarboven telegraafdraden gespannen zijn. Dat is een station van de engelsche telegraaflijn, die dwars door Duitschland, Rusland en Perzië, het moederland met Hindostan verbindt en haar voortzetting vindt in den onderzeeschen kabel, die te Bender-Böeshehr, aan de Perzische golf begint. De directeur van het engelsche telegraafkantoor van Djoelfa, een Rus, helpt ons naar zijn beste vermogen, nu wij op het punt staan Perzië binnen te trekken. Hij spreekt uitmuntend fransch, en stelt zich met de meest mogelijke voorkomendheid tot onze beschikking, om paarden en bedienden te huren. Hij verwisselt ons russisch geld voor perzische munt; hij stelt aan onze muilezeldrijvers een eersten termijn van de overeengekomen huur ter hand, en waarschuwt ons ten ernstigste, in geen geval toe te geven aan den aandrang dier lieden, om hun onderweg nog eenig geld uit te betalen: de minste toegevendheid op dat punt zou waarschijnlijk ten gevolge hebben dat de tsjarvadars ons in den steek zouden laten voor wij Tauris hadden bereikt. Hij geeft mij ook eenige inlichtingen omtrent de

manier van leven, waarin wij ons voortaan zullen hebben te schikken. Ik deed zeer verkeerd, toen ik klaagde over de russische posthuizen en hunne houten rustbanken: ook deze laatste sporen van comfort zal ik voortaan moeten missen. “Gij zult, zeide hij tot mij, geen ander onderkomen vinden dan karavanserais, waar de wind vrijelijk door heen blaast; voor matras den naakten grond; voor hoofdkussen het zadel van uw rijdier; gij zult zelfs de weelde moeten ontberen van op stroo te slapen: er is ook geen stroo meer voor de paarden, die sedert een maand genoodzaakt zijn, zich uitsluitend te voeden met het jonge gras, dat den bodem begint te bedekken.”

Juist toen alle toebereidselen gereed waren en het vertrek voor den volgenden morgen was bepaald, ging de deur open; de perzische ontvanger, door al zijne bedienden gevolgd, treedt met groote deftigheid binnen, legt de hand op zijn hart en biedt ons zijne diensten aan. Ik ben ook beleefd, neem oogenblikkelijk dezelfde houding aan, en vraag hem: “Heeft Uwe Excellentie goed geslapen?”—Hij aarzelt een oogenblik, en kijkt mij vragend aan, om te ontdekken of ik hem voor den gek houd; vervolgens biedt hij, met dezelfde kalme deftigheid, op nieuw zijne diensten aan. Zoodanig was mijne eerste kennismaking met de ambtenaren van Iran. Trouwens, toen ik dat heerschap met den titel van Excellentie aansprak, stelde ik hem veel te hoog. Hij is niets meer dan de ontvanger der douane, en daarbij pacht hij van den gouverneur van Azerbeïdsjan de bediening van het pontveer te Djoelfa.

Op alle trappen der hiërarchie worden alle ambten en bedieningen, in het rijk van den koning der koningen, aan

den meestbiedende verkocht. Het veer wordt verpacht voor veertigduizend francs: maar de pachter is vrij om voor het overzetten zooveel te vragen als hij goed vindt, zonder dat iemand zich daarmede bemoeit. De gouverneur van Azerbeïdsjan ontvangt als traktement de opbrengst der douane; van zijn kant laat hij dus zoo hoog mogelijke rechten heffen en allerlei knevelarijen in praktijk brengen. Wie de betrekking van ontvanger te Bladzijde 39Djoelfa van hem verkrijgen wil, moet niet alleen een hooger bod doen dan al zijne mededingers, maar vooral een voldoende waarborg opleveren, dat hij zich niet door gewetensbezwaren of iets dergelijks in de behoorlijke uitoefening van zijn ambt zal laten belemmeren.

7 April.—Op onze karavanenreis hebben wij de eerste pleisterplaats bereikt. De tocht heeft acht uren geduurd. Het genot van te paard te rijden en verlost te zijn van die afschuwelijke russische diligence, die telkens dreigde om te vallen, heeft mij alle vermoeden doen vergeten. Toen wij Djoelfa verlaten hadden, hebben onze gidsen ons een grooten omweg laten maken, om in zeker dorp de flinke paarden, door den heer Ovnatamof, den directeur van het telegraafkantoor te Djoelfa, voor ons gehuurd, te verruilen tegen jammerlijke knollen, die bijna niet voort kunnen. De ruil werd zoo handig uitgevoerd, dat wij er in het eerst niets van bemerkten; de goede paarden keerden naar Djoelfa terug.

Vijf uren lang trokken wij door een woesten bergpas, waarop eene vlakte volgde, door hooge heuvelen doorsneden, die geheel van plantengroei zijn ontbloot, maar waarvan toch de kleur nu eens zweemt naar het zachtste

groen, om dan, door allerlei schakeeringen heen, over te gaan tot het donkerste rood. Tegen het vallen van den avond beraadslaagden onze gidsen te zamen over de vraag, of wij zouden overnachten in een kurdisch kamp, aan onze rechterhand opgeslagen, dan of wij onze reis zouden vervolgen naar een dorp, aan den voet van den berg. Gedurende deze overleggingen waren de nomaden ons genaderd en staarden ons met weinig vriendelijke blikken aan; er werd dus besloten, dat wij onzen weg zouden vervolgen, hetgeen dan ook geschiedde, midden door het veld, in de richting van het dorp. Van een weg of pad was geen spoor te ontdekken: het is mij nog onbegrijpelijk, hoe wij, bij de volslagen duisternis die rondom heerschte, het dorp hebben kunnen vinden.

De karavanseraï bestaat uit eene vrij ruime binnenplaats, door een leemen muur omringd, waartegen in het rond, van dezelfde stof, eene reeks vertrekjes of hokken met platte daken zijn gebouwd. Ieder reiziger krijgt zulk een vertrekje tot zijne beschikking; dadelijk na zijne aankomst, bergt hij daar zijn bagage en zijne mondbehoefte; maar daar de maand Maart in dit bergachtige land vrij koud is, maken de muilezeldrijvers van deze al te luchtige vertrekken geen gebruik, en logeeren liever in den stal, waar eene aangename warmte heerscht. Men wijst ons tot verblijf een klein vochtig vertrek aan, zonder venster, waarvan de deur, bij gebrek van een slot, met een touwtje gesloten wordt. Deze onderscheiding laat mij koud, en ik vraag de gunst om ook in den stal te mogen logeeren, even als de weinige reizigers, die voor ons zijn aangekomen. Er is ruimte genoeg, want de Perzen, die voor niets zoo bang zijn als

voor koude en winterweer, gaan niet dan in den uitersten nood in dezen tijd des jaars op reis. Maar de kou is niet de eenige oorzaak van het afnemen van het getal karavanen: in het vorige jaar zijn de invallen der Kurden in bijzondere mate talrijk en noodlottig geweest; die woeste horden hebben de grensdorpen geplunderd, de bewoners vermoord, en de gansche provincie met schrik en ontzetting vervuld. De landlieden, wier leven en have bij uitzondering gespaard bleef, hebben toch hun akker niet kunnen bebouwen; door honger gedreven, hebben zij zelfs het rooversbedrijf ter hand genomen, en de karavanen, die te zwak waren om zich te verdedigen, overvallen en uitgeplunderd.

Toen wij den eenzamen woesten bergpas doortrokken, voegden zich vijf of zes wel bereden en uitgeruste Perzen bij ons; in plaats van vooruit te rijden, vormden deze ruiters steeds de achterhoede, ons de eer latende, aan het hoofd der karavaan te rijden. Dezen avond hooren wij hen nu elkander geluk wenschen met het gunstige toeval, dat hun veroorloofd had de reis te doen in gezelschap van dappere Faranguis, die zoo zeldzaam door roovers worden aangevallen, want de bandieten kennen de kracht der europeesche wapenen, en weten ook dat de Westerlingen niet gewoon zijn zich te laten uitplunderen, zonder zich te verdedigen. Na ook voor den verderen tocht onze reisgezellen onze bescherming te hebben aangeboden, beginnen wij onze bagage te ontpakken. Met bewondering zien wij, hoe uitmuntend onze reisgenooten zijn uitgerust, hoe hun niets ontbreekt van hetgeen voor zulk eene karavanenreis noodig is; en wij verzuimen de gelegenheid

niet, om ons hieromtrent zoo volledig mogelijk op de hoogte te stellen. Intusschen kunnen wij hetgeen ons ontbreekt eerst te Tauris aanschaffen: tot zoo lang moeten wij ons dus maar behelpen.

Groote zakken, van tapijstof gemaakt en met lederen riemen gesloten, bevatten perzische bedden, bestaande uit een grooten dik gewatteerden deken van gekleurd katoen. Die deken wordt vierdubbel gevouwen; een der uiteinden wordt bij wijze van hoofdkussen opgerold, en het geheel op den grond uitgespreid; dit zeer praktische bed wordt in geheel Perzië gebruikt. In den winter gebruikt men daarbij nog een soort van laken of spreij; maar des zomers is dit geheel onnoodig, want het is ook hier niet de gewoonte, zijn kleeven uit te trekken als men gaat slapen. In diezelfde zakken wordt ook schoon ondergoed geborgen, benevens tapijten, die op de pleisterplaatsen op den grond worden uitgespreid.

In andere kleinere zakken bergt men allerlei huisraad: ketels en pannen, waschkommen en kannen, een samovar om thee te kunnen zetten, alsmede alle mondbehoefden, zooals rijst, brood, vleesch, groenten, suiker, enz., die men wel gedwongen is mede te nemen op eene reis, waarop men, aan de pleisterplaats gekomen, doorgaans niet veel anders vindt dan stroo voor de paarden en een nachtverblijf voor de ruiters.

Dien eersten avond op perzisch grondgebied doorgebracht, deed ik niet veel meer dan met een stillen naijver de uitrusting van onze reisgenooten opnemen; wij moesten ons behelpen met een dunne plaid voor matras, onze reiszakken voor hoofdkussen en een met bont

gevoerden deken. Ook onze Bladzijde 40reiscantine bleek hoogst onvolledig: wij hebben niet genoeg keukengereedschap, en onze nieuwe bedienden, een kok en een hofmeester, beiden in lompen gehuld, beklagen zich dat zij niet de noodige schotels hebben en dus niet, zooals de perzische *étiquette* dat vordert, de verschillende gerechten tegelijk op tafel kunnen zetten. Ik stel hen zooveel mogelijk gerust, en geef hun de verzekering, dat ik mij te Tauris een geheel volledig eetservies en al het noodige gereedschap zal aanschaffen. Omstreeks tien uren is alles in de karavanserai in rust gedompeld; de lichten worden uitgeblazen, en men ziet niets meer dan de gloeiende vuurhaard, waarlangs zich nu en dan de donkere gestalte beweegt van een man, die half slapende eenige kolen op het vuur werpt.

Een jonge Armeniër.

8 April.—De tsjarvadar bashi (de opperste der muilezeldrijvers) wekt ons met den dageraad, door zijn luid geroep van: “Yah Allah!” De grond is wel hard, en ik ben zeer blij dat het dag is; want mijn geheele lichaam, van het hoofd tot de voeten, is stijf. Weldra zijn wij allen op de been en tot vertrek gereed; de reiszakken van onze tochtgenooten zijn dicht gemaakt; elke muilezeldrijver neemt de vracht op van zijn paard, die met touwen aan het pakzadel is bevestigd; en wij verlaten de karavanseraï, eenige muntstukjes achterlatende voor den huisbewaarder, wiens dankbetuigingen en goede wenschen ons nog uit de

verte tegenklinken. Deze luide dankbetuigingen verwonderden mij eenigszins, als niet strookende met de gewoonte der Perzen; maar een onzer tochtgenooten van gisteren deelde mij mede, dat de meeste karavanserais, evenals de moskeeën, stichtingen zijn van particuliere liefdadigheid, en in den regel ook door de nakomelingen van den stichter worden onderhouden. Een door hen aangestelde huisbewaarder ontvangt de karavanen, en opent en sluit, 's morgens en 's avonds, de deuren; de reizigers zijn hem geene vergoeding hoegenaamd schuldig, hoe lang zij ook in de karavanseraï verblijven, dan alleen voor zoo ver zij persoonlijke diensten van hem mochten verlangen. Hij geniet alleen eene geringe winst op het stroo, het hout en de melk, die hij aan de muilezeldrijvers verkoopt.

Deze karavanserais, wier aantal vroeger langs de groote gemeenschapswegen zeer belangrijk was, waren voor den handel van het grootste gewicht. Doorgaans goed gebouwd, door hooge muren met torens omringd, waren zij niet licht bij verrassing te nemen, en in behoorlijken staat van tegenweer. De vroegere koningen, wien de welvaart van hun volk en de bloei van hun rijk ter harte ging, stichtten eene menigte karavanserais; Shah Abbas liet er, volgens de kronieken, niet minder dan negenhonderd-negen-en-negentig bouwen, en verzekerde daardoor eene spoedige en gemakkelijke gemeenschap tusschen de verschillende deelen van zijn uitgestrekt rijk. De meeste van deze koninklijke karavanserais zijn tegenwoordig niet meer dan ruïnen, die de reizigers geene schuilplaats meer aanbieden, maar daarentegen de vereenigingspunten zijn geworden

van roovers en bandieten, die zich daarin nestelen. Aan den ondergang dezer zoo nuttige gebouwen heeft echter niet alleen de tijd schuld: de opvolgers van Shâh Abbas, die niet zijn onbekrompen geest en helder inzicht hadden geërfd, verpachtten de karavanserais aan de meest biedenden, waardoor de pachters gedwongen werden de karavanen zooveel mogelijk geld af te persen. De gevolgen van deze averechtsche politiek bleven niet uit: de handel verminderde van dag tot dag, de koninklijke herbergen stonden ledig en werden eindelijk verlaten voor de particuliere karavanserais, waar de reizigers een goed en zeer goedkoop onderkomen konden vinden.

Derwisj en bedelaar te Maranda. (Blz 12.)

Wij trekken door vruchtbare en goed bebouwde valleien; men legt zich hier van ouds op de veeteelt, bepaaldelijk op de paardenfokkerij toe. Reeds in den tijd van Darius en zijne opvolgers moest deze provincie voor de koninklijke stallen twintigduizend veulens leveren. Boomen ontbreken geheel in dit eentonig landschap, slechts door enkele heuvelreeksen afgewisseld: nergens is een enkele stam, nergens zelfs kreupelhout te zien, dat eenige bescherming tegen de zonnestralen zou kunnen verleen. Even zeldzaam als het geboomte zijn de gehuchten en alleen staande woningen. Sedert wij ons in Perzië bevinden, heb ik niet anders gezien dan meer of minder belangrijke dorpen en kampementen van nomaden; nergens eene boerewoning of hofstede te midden van velden en akkers. Het noordelijk gedeelte van Azerbeïdsjan ziet er dan ook, ondanks de welbekende vruchtbaarheid van den grond, onbeschrijfelijk doodsch en verlaten uit. De dorpen zelve liggen ver van elkander; en de reiziger Bladzijde 42 mag zich gelukkig rekenen, als hij aan het eind van iedere dagreis een dorp vindt.

9 April.—Marande is een groot vlek met drie- of vierduizend inwoners; het is het oude Mandagarana van Ptolemaeus. Het stadje ligt aan den oever eener aardige rivier, in wier midden zilveren populieren en donkergroene wilgen welig groeien; het water, in een aantal beekjes gesplitst, stroomt met snel verval midden door de voornaamste straat. De huizen hebben slechts eene verdieping; zij zijn van in de zon gedroogde tichelsteenen gebouwd en hebben platte daken, door eene borstwering

omgeven. Eene zware buitendeur geeft toegang tot de woning, die aan de straatzijde geen vensters heeft: de kamers ontvangen allen haar licht van de binnenplaats. Sommige aanzienlijke huizen hebben echter aan de rivierzijde een groot vierkant venster, van houten traliwerk voorzien, waardoor de vrouwen naar buiten kunnen kijken, zonder zelven gezien te worden.

Volgens de armenische traditie zouden de velden van Marande met die van Erivan op de onderscheiding aanspraak mogen maken, van het eerst na den zondvloed weder bewoond te zijn geworden. De traditie verhaalt zelfs, dat de aartsvader Noach, toen hij eindelijk, oud en des levens zat, den adem uitblies, te Marande werd begraven.

De karavanserai binnentredende, loop ik bijna een ouden bedelaar tegen het lijf: zijn van groeven en rimpels doorploegd gelaat en zijn sneeuw witte baard getuigen, dat hij lange jaren op deze aarde heeft rondgewandeld. Zijne kleeding is bij uitstek schilderachtig; op het hoofd draagt hij een hoogen papash in den vorm van een suikerbrood; in betere dagen was hij gehuld in twee koledjas (eene soort van lange jassen of kaftans), de eene blauw, de andere rood. Maar tegenwoordig is het bovenkleed zoo gescheurd en het andere zoo versleten en uitgerafeld, dat de roode lappen heenkijken door de gaten in het blauwe kleed, en beiden een geheel vormen, waarvan het op het eerste gezicht niet gemakkelijk is de ware kleur te onderkennen. Maar hoe goed kleeden hem die pittoreske lompen, en hoe uitmuntend past die veelervige rok bij het door ouderdom bijna eerwaardige voorkomen van dien grijzen bandiet!

Onze tegenwoordige herberg is van vrij wat beter gehalte dan die, waarin wij den vorigen nacht hebben doorgebracht. De binnenplaats is zeer ruim, en wij zijn gehuisvest in eene kamer met wit gepleisterde muren, voorzien van vensters, die met geolied papier zijn beplakt; een kleine schoorsteen, waarbij wij ons warmen kunnen, behoort niet tot de minste geriefelijkheden van dit vertrek. In den hoek bevindt zich eene deur, die naar eene smalle trap geleidt; ik bestijg die en kom op het platte dak, van waar ik gemakkelijk in de naburige woningen een kijkje kan nemen.—Te midden van eene binnenplaats staan eenige vrouwen met den heer des huizes te praten; niet vermoedende dat zij bespied worden, laten zij haar gelaat onbedekt; eene dienstbode, op den grond neergeknield, kneedt van koemest, gehakt stroo en aarde het leem, waarmede de breuken en scheuren in de muren worden hersteld.

De bazar, die van allerlei waren goed voorzien is, bevindt zich in de onmiddellijke nabijheid van onze karavanserai. De levensmiddelen zijn er zoo goedkoop, dat onze tsjarvaders aan de verzoeking om een feestje aan te leggen, geen weerstand kunnen bieden. Een hunner, de redenaar van den troep, vraagt of hij ons een verzoek mag doen; dit toegestaan zijnde, verlangt hij uit naam van allen, twee tomans (eene perzische munt), om daarvoor een schaap en rijst te koopen, ten einde zich tot Tauris te kunnen voeden. De goede raadgevingen van den heer Ovnatamof komen mij te binnen; ik begin dan ook met te weigeren, en vraag vervolgens aan den spreker, waar het geld gebleven was, dat zij te Djoelfa ontvangen hadden.